

ስርዓት ህግደፍ፡ ጥፍአትን ብርሰትን ኢዩ

ቁጠባዊ ብርሰት

ብርሰት አብ ዋንነት

ታደሰ ኪዳነ

በርሚንግሃም

06/03/2017

ናይ ስነ-ቁጠባ ምሁራት “ቁጠባ ካብ ፖለቲካ ነጹልካ ዝረከ ኣይኮነን” ክብሉ ጽሑፎም ኢዮም። ትንታኔኦም ምስ ንቡር ፖለቲካዊ ምሕደራ ዝተኣሳሰር ክኸውን ኣለዎ። አብ ሓንቲ ብርሰት ሰብ ዝረኣየላ፡ መንግስታዊ ቅርጺ ዘይብላ፡ንጉሆ ንጉሆ ብሓደስቲ መምርሒታት ጥራይ እትመሓደር ሃገር ክህሉ ዝኸእል ቁጠባኸ ከመይ ኢዩ? ንዝብል ሕቶ ግን ተመራመርቲ ስነ-ቁጠባ ብኸመይ ምመለስዎ! ዝፈልጦ የብለይን።

አብ ንቡር እዋን፡ ብዛዕባ ቁጠባ ብፍላይ ድማ ብዛዕባ ሃገራዊ ቁጠባ ምዝራብ እንተጀሚርካ ብቐጥታ መንግስታዊ፡ ብሕታዊ፡ ር/ማላዊ ቁጠባ ዝብሉ ኣምራት ኢዮም ቅጅል ዝብሉኻ። ዴሳዊ ቁጠባ፡ ማሕበርነታዊ ቁጠባ ዝብሉ ብክልሱ ሓሳብ እምበር፡ አብ ግብሪ ዘይረኣዮም ቁጠባዊ ኣምራትውን ኣለዉ። አብዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ ግን፡ ኩሎም እዞም ኣምራት እዚኣቶም ቦታ የብሎምን። ነብሱ ዘይውንን ህዝቢ - ዝውንኖ ቁጠባ ክህልዎ ስለ ዘይክእል።

ቁጠባ ብቐጥታ ምስ ዋንነት ኢዩ ዝተኣሳሰር። ሰብ ምእንቲቲ እጀታይ ዝብሎ መሬት ዝመውት - ብዋንነት ናቱ ምስ ዝኸውን ጥራይ ኢዩ። ንቤቱን መንበሪኡን ዝከላኸልውን፡ ብዋንነት ናቱ ምስ ዝኸውን ጥራይ ኢዩ። ንኸብሪ ሰበይቱን ደቁን ዝመውት - ብዋንነት ናቱ እንተኾይኖም ጥራይ ኢዩ። ምእንቲ ሃገሩ ዝመውትውን - ብዋንነት ናቱ ምጳና ምእማን ጥራይ ዘይኮነ፡ አብታ ንሱ ዝዓበየላን ደቁ ዘዕብየላን፡ ርስትን ኣባይትን ኣቦታቱን ኣቦሓጎታቱን ዝሓዘት ሃገር ዝውንኖን ናተይ ዝብሎን ነገር ምስ ዝህልዎ ጥራይ ኢዩ።

አብዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ እምበኣር፡ ብዛዕባ ቁጠባ ቅድሚ ምዝራብና ክንድህስሶም ዝግበኣና ክልተ ዘይስገሩ መሰረታውያን ነገራት ኣለዉ። ቁጠባ ከም ኣምር አብ ሓንጎልና እንቐርጾ ወይ ብኣሃዛት ዝቐመርኩ እንተኾነ፡ ብግብሪ ግን አብ መሬት ኢዩ ዝንጸፍ። ስለዚ ሕቶ ዋንነት መሬት ከይመለስካ ብዛዕባ ቁጠባ ምዝራብ ዝከኣል ኣይኮነን። ብዛዕባ ዋንነት እንተ ተሃራብና ድማ ብዛዕባ ሰብ ንዛረብ ስለ ዘለና፡ እቲ መሬት ዝውንን ሰብ ወይ ሕ/ሰብኸ ንነብሱ ይውንን ድዩ? ንዝብል ሕቶ ከነልዕል ግድን ኢዩ። አብዚ ናይ ሎሚ ኣርእስተይ ድማ፡ አብ ክንዲ ብዛዕባ ቁጠባዊ ብርሰት ምዝራብይ አብ ክልተ ነጥቢ ጥራይ ጸቐጠ ክዛረብ ኢዩ።

1. ብርሰት አብ ውልቀ-ናጽነትን ነብሱ-ዋንነትን፡ - ሎሚ መን፡ እንታይ ይውንን?
ኢልካ ካብ ምሕታት፡ ኤርትራዊ ሰብ ንነብሱ ይውንና ድዩ? ኢልካ ምሕታት እቲ ዝቐለለ ኢዩ። ስለዚ አብ ዘመነ ህግደፍ፡ ኤርትራዊ ሰብ ነብሱ ይውንን? ንዝብል ሕቶ ኢዩ ክምልስ። አብቲ ሃገር ንምምጻእ ዝግበር ዝነበረ ሓርነታዊ ቃልሲ፡ ተጋዳሪ ዝውንኖ አይነበሮን። ናብ ዝተመደበ ዝኸይድ፡ ዝረኸቦ ዝበልዕ፡ አብ ዝተባህሎ ዝድቅስን ዝተባህሎ ዝኸውን፡ ኮታ ኩለንተንኡ ናይቲ ገድሊ ኢዩ ነይሩ። ከፍቅርን ክዛመድን ከይተረፈ ናይ ሓለፍቱ ፍቓድን ባርኾትን የድልዩ ነይሩ። ናብ ተጋዳሊት ብጻይቱ ተመርዕዩ ቆልዑ እንተወሊዱ፡ ደቁን ሰበይቱን እቲ ውድብ ኢዩ ዝኣልዮም ዝነበረ። እዚ ከኣ “ንክብሪ ሃገርን ህዝብን ዝኸፈል ዋጋ ኢዩ” ኢሉ ስለ ዝኣመነ፡ ባዕሉ ፈትዩ ዝኣተዎ ኢዩ ነይሩ። “ናጽነት ምስ መጻት ነንገዛና ክንፍደስ ኢና፡ ሰላማዊ ውልቃዊ ህይወትና እናመራሕና ድማ፡ ከም ኩሉ ዜጋ አብ ምህናጽ ሃገርና ንሳተፍ” ኢሉ ዝሓሰብ እምበር፡ “ነብሰይን ህይወተይን ንዘለኣለም ሂቡም ኢዩ” ኢሉ ንባዕሉ ናይ ዘለኣለም ኣገልጋሊ ክኸውን ዝተጸበየ ተጋዳሪ ግን ፍጹም አይነበረን።

እዚ ሕጂ ሃገር ዘብርስ ዘሎ ንእሽቶ ጉጅለ እምበኣር፡ ሰብ ኣእሚኑን ንሕጊ ማእከል ገይሩን ዘይኮነስ፡ ነቲ ህዝባዊ ቃልሲ ጉልባብ ገይሩ፡ ነቲ ፍጹም ዋንነት ሰብን ንብረትን ተጠቐሙ ኢዩ ስልጣኑ ዘረጋገጸ። ብኸልእ ኣዘራርባ ሃገር ኮነ ህዝቢ ናይ ምምሕዳር ዓቕሚ ናይዞም ሕጂ ሃገር ዘብርሱ ዘለዉ ሰባት፡ ከምታ ኣመጻጽኣኦም፡ ስብ ፍጹም ዋንነት ሰብን ንብረትን ጥራይ ዝተሞርኮስ ኢዩ ኢዩ ዝብል ዘለኹ። ካብዚ ቀጺለ እምበኣር እቲ አብ ድሕሪ ናጽነት ዝተራእየ ብርሰት ውልቃዊ ናጽነት ኤርትራዊ ሰብ፡ ከመይ ኢሉ ከም ዝማዕበለ ምስ ናተይ ተመክሮ ኣዛሚደ ከቕርብ ክፍትን ኢዩ።

ነታ ኩለንተንኡ ሂቡ ዘምጽኦ ሃገር ክውንቲ ምስ ገበራ፡ ብዙሕ ክፋል ተጋዳሪ፡ ዝተወሰደ ውልቃዊ ናጽነት ክምለሰሉ ኢዩ ሓቲቱ። ትምህርቱ ኣቋሪጹ ዝወጸ - ክመሃር፡ ስድርኡ ዘጽንሑሉ ሕርሻታት ዘለዎ - ከልምዕ፡ ኮታ ከም ዝኾነ ዜጋ ብዝመስሎ መንገዲ ናብራ ገይሩ ቁጠባዊ ህይወቱ ከመሓይሽ ኢዩ ተበጊሱ። ነቲ ቅድሚ ናብ ገድሊ ምውፋሩ ዝነበሮ ውልቃዊ ናጽነት ዓቂቡ ዝያዳ መሰል ክውስኽ እምበር፡ ዝነበሮ ከጥፍእ ኣይተጋደለን። እቶም ብመንገዲ ፍጹም ዋንነት ሰብን ንብረትን ጥራይ ናብ ስልጣን ዝደየቡ ሓለፍቱ ግን፡ ምስ ባህጉን ትምኒቱን ዝኸይድ ባህሪ ኣይነበሮምን። እንተ፡ ንክብሪ ሃገርን ህዝብን ዝተቃለሰ ተጋዳሪ ግን፡ እታ ክሳብ ዕለተ ናጽነት ጥራይ ዝሃቦም ናጽነቱን ናይ ህይወቱ ዋንነትን፡ ንመዋእል ከም ዝተሓደገ ንኸኣምን ጥራይ ዓመታት ኢዩ ወሲዱሉ።

እቲ “ንስለ ሓርነትካ ኢዩ” እናተብህለ ኩሉ ንብረቱን ደቁን ዘበርክት ዝነበረ ህዝቢ`ውን፡ እቶም ኣብ ስም ዝርዝር መዝገብ ተጋደልቲ ዝኣተዉ ጥራይ ዘይኮኑ፡ እቶም ናእሽቱ ዝተወልዱ ቆልዑ`ውን፡ ብመንገዲ ክረምታዊ ማእቶትን ብመንገዲ ሕጊ ሳዋን፡ ኣገልገልቲ ናይቶም ኣብ ገድሊ ዝፈረዩ ናይ ድሕሪ ናጽነት ጎይቶት ክኾኑ ኢዩ ተዓዚቡ። ኣብዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ እምበኣር፡ ኤርትራዊ - ባዕሉ ብዝመሰሎ መንገዲ ቁጠባዊ ትካል ክህልዎስ ይትረፍ፡ ንባዕሉ`ውን ውልቃዊ ናጽነቱ ዝተሓደገ ሰብ ኮይኑ ኣሎ። ነብሱ ዘይውንን ሰብ ወይ ሕ/ሰብ ድማ - ንሱ ዝውንኖ ንብረትን ሃብትን ኮነ፡ ቁጠባዊ ትካላት ክህልዎ ዝከኣል ኣይኮነን። ኣብዛ ናይ ሎሚ ኤርትራ ድማ “ነብሱ ወኒኑ ዝኸይድ ሰብ ኣሎ!!” ወይ ሕ/ሰብ ኤርትራ “ነብሱ ወኒኑ ዝኸይድ ኢዩ!” ኢልካ ንምዝራብ ፍጹም ዝከኣል ኣይኮነን።

ናጽነት ኤርትራ ክወን ምስ ኮነ፡ እቶም ብዕድመ ምድፋእን ብምኽንያት ስንክልናን ሓገዝ ዝጸበዩ ዝነበሩ ተጋደልቲ፡ ካብቲ ሽዑ ዝተተኸለ ሓድሽ መንግስቲ፡ ከከም ደረጃ ዕብዮቶምን ክብደት ስንክልናኦምን ቁሩብ ደገፍ እናተገብረሎም ውልቃዊ ህይወቶም ክመርሑ፡ እቶም `ኣብ ንግድን ካልእ ቁጠባዊ ንጥፈታትን ክንዋፈር ዓቕሚ ኣሎንኛ` ዝብሉ፡ ፍቓድ ተዋሃቡዎም፡ ብሕግታት ንግዲ ተቐይዶም ክሰርሑ፡ እቶም ኣብ ሰራዊት ክቕጽሉ ድልየት ዝነበሮም ድማ፡ ማዕረጊቲ ዝህብዎ ኣገልግሎት - መሰሎም`ውን ዝሓቱሉ ወታደራዊ ትካላዊ ኣሰራርሓ ክተኣታቶ ኢዮም ሓቲቶም። ኩል`ዚ ግን ምስ ባህሪ ናይቲ ሽዑ ዝቐመ መሪሕነት ዝቃዶ ኣይነበረን። ኣንፈትን ኣካይዳን ናይቲ ሓድሽ መሪሕነት ዘስተውዓለ ተጋዳላይ ድማ ብብዝመሰሎ መንገዲ፡ የዋጽእ ኢዩ ዝበሎ፡ ናይ ገዛእ ርእሱ ስጉምቲ ክወስድ ተራእዩ። ገለ ካብ ናይ ሽዑ ኣብነት ንምጥቃስ፡ -

ኣብ 1992 ዓ.ም - ሓደ ዓመት ድሕሪ ምብራር ሰራዊት ኢትዮጵያ - ብዙሓት ጽምኢ ትምህርቲ ዝነበሮም፡ ኣብ ቃልሲ ከርተት ዝበሉ ተጋደልቲ፡ ናይ 2ይ ደርጃ መልቀቂ ፈተና (ማትሪክ) ክንገብሩ ተፈቂዱሎም። በቲ ሽዑ ዝወጸ መምዘኒ ተፈቲኖም ስለ ዝሓለፉ ድማ ዩኒቨርሲቲ ኣስመራ ክኣትዉ ዕድል ረኺቦም። በዚ ዝሰምበደ መሪሕነት ናይቲ ውድብ፡ ኣብ ቀዳማይ ዓመት (freshman) ዓቕሚ ውሒዱዎም ክስጎጉ ዓቢ ትጽቢት ኣንቢሩ። በቲ ሽዑ ዝነበረ ውሽጣዊ ኣሰራርሓ ናይቲ ዩኒቨርሲቲ፡ እቶም ዩኒቨርሲቲ ክቕጽሉ ብቐዓት የብሎምን ዝበሃሉ ተማሃሮ፡ ኣብ ቀዳማይ ሰሚስተር ናይታ ቀዳመይቲ ኣካዳምያዊት ዓመት፡ ኣብ ከባቢ ልደት ኢዮም ዝስጎግ ዝነበሩ። ገና ኣብ ምጅማር ናይቲ ዓመት ድማ ናብ ተጋደልቲ ዘነጻጸረ “ናይ እዋን ልደት ተመረቕቲ (Christmas Graduates)” ዝብል ስም ተለጢፉሎም ምንባሩ ትዝ ይብላኒ። ዳርጋ

ኩሎም ተጋደልቲ ነቲ አካዳምያዊ ብድሆ ሰጊሮም፡ ነታ ቀዳመይቲ ዓመት ብጽቡቕ ነጥቢ ምስ ወድኡዋ ግን፡ “ብቕዓት የብልኩምን” ክብሎም ዘይከኣለ መሪሕነት ናይቲ ሓድሽ መንግስቲ፡ ብትእዛዝ ካብቲ ዩኒቨርሲቲ ከም ዝሰጎጉ ገይሩ። “ናጽነት (autonomy) ናይቲ ዩኒቨርሲቲ ይተሓሎ” ዝበሉ መማህራን`ውን ተባሪሮም ኢዮም ።

ነዚ ዘይተቐበሉ - ካብ ንጡፍ ወታደራዊ ስራሕ ወጻኢ- ኣብ ሚኒስትሪ ትምህርቲ ዝነበሩ ገለ ተጋደልቲ፡ ካብቲ ኩለንተናኦም ዝሃብዎ ውድብ፡ ብዘይ ገለ ዓሰቢ፡ ጻዕጻ ወረቐት ተዋሂቡዎም ክፋኖው ሓቲቶም። ገለ ካብ ትሕዝቶ ናይ ሓንቲ ካብተን ሽዑ ናብ ሚኒስተር - ሚ/ሪ ትምህርቲ ዝተጻሕፈት ወረቐት ንኣብነት “ናብ ህዝባዊ ግንባር ክሰለፍ ከለኹ፡ ምእንቲ ህዝብን ሃገርን ኤርትራ ብምሉእ ዕግበት ተሰሊፈ። እነሆ ከኣ ድሌት ኩሉ ህዝቢ ኤርትራ ሰሚሩ ናጽነትና ክወን ኮይኑ። ሕጂ ድማ ቀደም ንስለ ሃገር ክብል ዘቋረጽኩዎ ትምህርቲ ክቕጽል ስለ ዝደለኹ ጥራይ፡ ነጻ ሰብ ኮይነ ክመሃር፡ ብዘይ ዝኾነ ዓሰቢ “ተፋንዩ ኢዩ” ዝብል ወረቐት ይወሃበኒ” ዝብል ነይሩ። ሕቶኦም ግን ሰማዒ ኣይረኽቡን። ድሕሪኡ ብዝተፈላለዩ መንገዲ፡ ጉዳዮም ኣብ ቤት-ጽሕፈት ፕረዚደንት ከም ዝበጽሕ ምስ ገበሩ፡ ናይ ሽዑ ካቢነ ሚኒስተራት ከም ዝተዘራረቡሉ`ውን እዝክር። እንተኾነ ዘቕረብዎ ሕቶ - ሕቶ መሰልን ሕቶ ውልቃዊ ክብርን ስለ ዝኾነን፡ ምስ ኣጀንዳ ናይቲ ሽዑ ዝቐውም ዝነበረ ግዝያዊ መንግስቲ ስለ ዘይከይድን፡ ተነጺጉ ጥራይ ዘይኮነ፡ ድሕሪኡ በብውልቁ ዘጋጠሞም ምፍርራሕን ካልእ ጸገማትን ኣብዚ ምጥቃሱ ዘድሊ ኣይመስለንን።

ብዙሓት ካብቶም ሽዑ ካብ ትምህርቲ ዝተኾልፉ ተጋደልቲ፡ ድሕሪ ገለ ዓመታት፡ በቲ ንሳቶም ዝደለይዎ መንገድን ዝመረጽዎ ዓይነት ትምህርትን ዘይኮነ፡ በቲ መንግስቲ ዝደለዮ መንገዲ ተማሂሮም ኢዮም። ነዚ ዘምጽኦ ዘለኹ ድማ ኣብቲ ሓድሽ ዝተክአ መንግስቲ፡ በቲ ንሰኻ - ከም ውልቀ ሰብ ዝመረጽካዮን ክትኮኖ እትደልን ዘይኮነስ፡ በቲ ንሳቶም ዝደልዩኻ ጥራይ ኢዩ ዕድልካን መጻኢኻን ዝውሰን ንምባል ኢዩ። እቲ ፍጻሜ ግን ንብዙሓት ካብቶም ምእንቲ ሓርነት ህዝብን ሃገርን ከርተት ዝበልና ተጋደልቲ፡ ብዋጋ ደምናን ስንክልናናን ናይ ገዛእ ርእስና መሰልን ናጽነትን ከም ዘጥፋእና ዝፈለጥናሉ ኣጋጣሚ ኢዩ ነይሩ። እቲ ጉዳይ ግን ኣብ ተጋደልቲ ጥራይ ተሓጺሩ ኣይተረፈን።

እቲ ምስ ምርግጋጽ ሃገራዊ ናጽነት “ሕረስ ሓረስታይ፡ ንገድ ነጋዳይ” ክበሃል ዝተጸበየ ሕያዋይ ህዝቢ ድማ ብላዕሊ ላዕሊ፡ ዘይፍጸሙ ተስፋታት እናተነገሮ፡ ብታሕቲ ታሕቲ ግን ኩሉ ዝነበሮ ከጥፍእ ኢዩ ተራእዩ። መደብ ሃገራዊ ኣገልግሎት ክጅምር ከሎ ንኣብነት ህዝቢ ብሕማቕ ኣይረኣዮን። ብኡ ንብኡ ግን ወለዲ - ንሓዋሩ ደቆም

ተሓዲጎም። አገልገልቲ ድማ ክብርምን ናጽነቶምን አጥፊኦም ጥራይ ዘይኮኑ፡ ዋንነት ናይ ነብሶም ከይተረፈ ኢዮም ተሓዲጎም። መዓስ እዚ ጥራይ፡ እቶም ቁሩብ ፍርዝን ዝበሉ ቆልዑውን፡ ኣብተን ካብ ትምህርቲ ዘዕርፉለን ክልተ ኣዋርሕ ወለዶም ክሕግዙ ኣይተፈቅዶምን። ብስነ መጎት ድርቅን ምግራብን ካብ ምቁጽጻር ወለዶም ከም ዝርሕቁ ኢዮ ዝተገብረ። ሕ/ሰብ ኤርትራ ድማ እቲ “ዝደረቐ መሬትካ ከልምዓልካ” ዝበሎ ስርዓት፡ ንባዕሉ ጠንቂ ብርሰት ሰብን ገረብን ምንባሩ ቀስ ኢሉ ኢዮ ክስወጦ ዝጀመረ። እነሆ ድማ ሎሚ ዘሎ ኤርትራዊ ሰብ፡ ይትረፍ ሃብትን ንብረትን ከጥርን ቁጠባ ክውንንን፡ ነብሱን ደቁን ከመሓድርውን ዘይክእል ኮይኑ ኣሎ።

ኣብዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ፡ ዝኾነ ሰብ - እንታይ ክኸውን ኣለዎ ዝውስን መንግስቲ ኢዮ። ወታደር ኮንካ ኣብ በረኻ ክትበሊ፡ ሓኪም ወይ መምህር ክትከውን፡ ኣብ ከተማ ወይ ኣብ በረኻ ክትነብር፡ ክትእስር ወይ ክትፍታሕ፡ ኮታ ህሉውን መጻእን ህይወትካ ዝውስን፡ ብድሌት ሓለፍትኻን መንግስትኻን ጥራይ ኢዮ። ሎሚ ነብሱ ወኒኑ፡ መደባቱ ሰሪዑ ዝንቀሳቐስ ሰብ ኣሎ ንምባል ፍጹም ዝከኣል ኣይኮነን። ሕጂውን ነብሱ ዘይውንን ሰብ፡ ቁጠባ ክውንን ማለት ዘይሕሰብ ኢዮ። በዚ ድማ ኢዮ፡ ኤርትራ ብርሰት ውልቃዊ ናጽነት ዜጋታታ ዘረጋገጸት ሃገር ኮይና ኣላ ዝብል ዘለኹ።

2. ብርሰት ኣብ ዋንነት መሬት፡ - ቁጠባዊ ዕብየት ኮነ ቁጠባዊ ወፍሪ ምስ መሬት ኢዮ ዝተኣሳሰር። መስኖአዊ ሕርሻ ከተካይድ፡ ኣፍሪይቲ ትካላት ክትውንን ኮነ ኣብ ንግዳዊ ንጥፈታት ክትዋፈር፡ ናተይ እትብሎ ወይ ንጹር ብዝኾነ ውዑል እትካረዮ መሬት የድልየካ ኢዮ። ከምኡ ስለ ዝኾነ ከኣ ኢዮ ሰብ ምእንቲቲ እጀታይ ዝብሎ ኣቦታቱን ኣቦሓጎታቱን ዘጽንሕሉ መሬት ዝመውት። ከከም ደረጃ ምዕባሌ ናይቲ ሕ/ሰብ ኣገባብ ዋንነት መሬት ይፈላለ ኢዮ። ኣብ ኤርትራ ግን ዋንነት መሬት ካብ ባህሊ ናይቲ ሕ/ሰብ ኣይንጸልንዮ ጥራይ ዘይኮነ - መንነት ናይ ሰባት (identity) እውን ኢዮ። ስለዚ ህዝቢ ካብ ናይ መሬት ዋንነት እንተ ተነጺሉ ሳዕቤኑ ቀሊል ኣይኮነን። ዝውንኖ መሬት ዘይብሉ ሰብ ድማ፡ እታ ሓንቲ ዘላቶ ምርጫ፡ ኣብ ፈቐዶ ዓድታትን ፈቐዶ ሃገራትን ተሰዲዶ ጉልበቱ ሸይጡ ክነብር ጥራይ ኢዮ። እዚ ድማ ተመሊሱ ንመሰረታዊ ባህላዊ መንነት ናይ ኤርትራዊ ሕ/ሰብ ናብ ሕንፍሽፍሽ ኢዮ ዘእትዎ። ከምኡ ስለ ዝኾነ ከኣ ኢዮ፡ ኣሰራትና ፈጹም ከይጠፍኦ ከሎ ገለ ክግበር ኣለዎ ዝብል ዘለኹ። ብፍላይ እቶም ናይ ምግባር ዓቕሚ ዘለዎም ሰባት እቲ ግዜ ሕጂ ኢዮ።

ኣብ ሕ/ሰብ ኤርትራ፡ እቲ ቅድም ዝነበረ ናይ ርስትን ጉልትን ዋንነት ጠፊኡ፡ ዳርጋ ኩሉ መሬት ብደረጃ ዓዲ ኢዮ ዝውንን ዝነበረ። ኩሉን ዓድታት ኤርትራ፡ ብፍላይ ኣብ ከበሳታት፡ ዝውንኖኦ መሬት ብፍሉጥ ምልክታት (landmarks) ዝተሸለለ ኢዮ።

አብዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ ግን፡ ነበርቲ ኩለን ዓድታት ኤርትራ - ነቲ ካብ ወለዶታት እናተወራረሰ ዝመጸ ብፍሉይ ዶብ ዝተኸለለ መሬቶም ተሓዲጎም፡ አብ ትሕቲ ምቁጽጻር ሰበ ስልጣን ህግደፍ አትዩ ኢዩ። ሎሚ አየናይ መሬት ይሕረስ፡ መን ጤሳ ክወስድ ይግበኦ፡ ንመጋሃጫ - ንመንበርን ንሕርሻን ዝውዕል መሬት ዝውስኑ ሽማግሌታት ዓዲ ዘይኮኑስ፡ ህግደፍ ዘቐመጦም ሰበ-ስልጣን ኢዮም። ህግደፍ ከም ድላዩ ዝእዝዞን ድላዩ ዝገብሮን ሰራዊት ስለ ዝሓዘ ከኣ፡ ደስ ዝበሎ መሬት ዓዲ ክዘርፍ፡ አባይቲ ሰሪሑ ክሸይጥ፡ ናይ ሓደ ዓዲ መሬት ቆሪጹ ንኻልእ ዓዲ ክዕድል “ንዓኻ አዚ ሂበካ አለኹ፡ ንዓኻ ከኣ እዚ ይአኽለካ” እናበለ መሬት ዓዲ ክግብትን ክዕድልን ዝኸልክሎ የብሉን። ናይ ሎሚ ሕ/ሰብ ኤርትራ - ብደረጃ ዓዲ ኮነ ብደረጃ ስድራ “እጀታይ” ዝብሎ መሬት የብሉን። ኩሉ ተሓዲጎ ኢዩ። አብዚውን ካብ ዝፈልጦን ዝነበርኩሉን ቁሩብ ወስ እንተብልኩ ጽቡቕ ኢዩ።

መብዛሕትኡ ከበሳታት ኤርትራ፡ ብፍላይ አብቲ ምዕራባዊ ኮነ ምብራቓዊ ቀላቕል ዝርከብ መሬት፡ ጎቦታት ስለ ዝበዝሑ ንዘራእቲ ምቹእ አይኮነን። ዳርጋ ኩሉ አብዚ ከባቢ ዝነበር ህዝቢ ድማ፡ ነቲ ባህርይ ዝዓደሎ ክልተ ክራማት ተጠቂሙ ባሕርን ዓድን እናተመላለሰ ኢዩ ደቁ ዘዕቢ። ብጭቡጥ ንምዝራብ እቲ አብ ምብራቓውን ሰሜናዊ ምብራቕን አውራጃ ሓማሴን ዝነበር ህዝቢ፡ ፍርቂ ህይወቱ ምስ ናይ ባሕሪ ክሊማን፡ ናብቲ ናብኡ ዝቐርብ ምብራቓዊ አጻድፍን ዝተአሳሰር ኢዩ። ብተመሳሳሊ መንገዲ ዳርጋ ፍርቂ ናይቲ አብ አከለ-ጉዛይ ዝነበር ትግርኛ ዝዛረብ ህዝቢ ድማ፡ ናብቲ አብ ግዜ ሓጋይ ዝለምዕ ካብ ደማስ (ፈጠር) ክሳብ ኢራፋይለ ዝዘርጋሕ፡ ሳሆ ዝነበርሉ ጎቦታት እናሳገመ ኢዩ ጥሪቱ ዘፋርን ክልተ ክረምቲ ሓሪሱ ደቁ ዘዕብን። አነውን አብቲ እግሪ ዝተኸልክሉ ንኡስ ዕድመይ፡ ወለደይ - አዋሊዕ፡ ቶቦ፡ ዓገመዳ፡ ፈጠር (ደማስ) ወዘተ ዝበሃሉ ከባቢታት ሳጊሚም ተወሳኺ ምህርቲ ክሓፍሱን ጥሪቶም ከፍርዩን ርእየን ተዕዘበን ኢዩ።

እቲ ዝገርም፡ አብቲ ብሰሜናዊ ባሕሪ ዝፍለጥ ከባቢታት ኮነ፡ አብቲ ተዛረብቲ ቋንቋ ሳሆ ዝነበርሉ ከባቢታት ባሕሪ፡ ተወሃሂዱን ተደጋጊፉን ዝነበር ህዝቢ እምበር፡ ናይ እጀታይ ሕቶ ይኹን መረረ ተሰሚዑ አይፈልጥን ኢዩ። ክራማት ባሕሪ ተወዲኡ ሳገምቲ ናብቲ ናይ ከበሳ ክራማት (ናብ ዓዶም) አብ ዝምለስሉ እዋን፡ ንገለ ካብ ትሕዝቶኦም፡ (ነቲ ዳሕራይ ዓመትውን ስለ ዘድልዮም) ነቲ አብኡ ክጸንሓሎም ዝደልይዎ ንብረት፡ ነቶም ብዕርክነትን ምሕዝነትን ዝተዛመድዎም ናይቲ ከባቢ ነበርቲ ተላቢዮም ይገድፍዎ ምንባሮም ጥራይ ምስክር ውህደት ናይቲ ህዝቢ ኢዩ። እቲ ናይ ጥሜት ፖሊሲ ዝኸተል ስርዓት ግን “ክልተ ክራማት ምጥቃም - ስስዐ ዝመንቀሊኡ

ብክልተ ኢድካ ናይ ምብላዕ ዝምባሌ ኢዩ” ዝብል ስነ-መገት ብምምጻእ፡ ሓረስታይ - ባሕሪ ወይ ዓዲ - ሓዲኡ ጥራይ ንኸሕዝ ኣገዲዱዎ ይርከብ። እዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ ድማ ሓረስታይ ሓሪሱን ጥሪት ኣፍርዮን ከይነበር መሬቱ እትምንጥልን፡ ሰብ ርሂጹ ንኸይነብር እትእግደን ሃገር ኮይና ኣላ። ኤርትራዊ ድማ ክብሩን መንነቱን ተሓዲጉ ኢዩ።

ሰብ ምእንቲ`ቲ እጀታይ ዝብሎ መሬት ክቃለስን ንሰለ ርስቲ ኣቦታቱ ከመውትን ባህርያዊ ኢዩ። ግዝያዊ መንግስቲ ኤርትራ ነዚ`ውን ኣቐዲሙ ዝሓሰበሉ ኢዩ ዝመስል። ህዝቢ ተቓውሞ ንኸየልዕል ድማ ነቲ ኣብ እምቢታ ክሳተፍን፡ ቁም-ነገር ክገብርን ዝኸእል መንእሰይ ወለዶ፡ ብፖሊሲ ሕጊ ሳዋን፡ ሓድሽ ናይ ዶብ ግጭት ከም ዝፍጠር ብምግባርን ካብ ዓዱን ካብ መረበቱን ወጺኡ ፋሕ-ፋሕ ከም ዝብል ገይሩዎ። እቶም ብደረጃ ዓድን ከባብን ዝሓዘዎ መሬት ብውርሻ ናብ ደቆም ከመሓላልፉ ተስፋ ዝነበሮም ወለዲ ድማ፡ ሰኣን ዓይነ ብርክን ዝጎዱ ጉልበትን ሳጊሞም ክሓርሱስ ይትረፍ፡ ነታ ሸዊት ክረምቲ ዝበልዑላ ግብሪ ገደና`ኳ ክከላኸሉላ ዓቕሚ ኣይረኸቡን። እቲ መሬት ዓዱን ርስቲ ኣቦሓጎታቱን ክወርስ ዝግበኦ መንእሰይ ድማ፡ ይትረፍ ናብ ዋንነት መሬት ከቋምት፡ ነዛ ነብሱ`ውን ክውንን ስለ ዘይክእል “ቁሩብ ለውጢ እንተ ረኸብኩ” ብምባል ይጠፍእ ኣሎ።

ኩሉ`ቲ ካብ ህዝቢ ዝተመንጠለ መሬት ድማ፡ ሓለፍቲ ህግደፍ (ብፍላይ ድማ ሓለፍቲ ሰራዊት) ዝመረጽዎ ልሙዕ መሬት ምስ ወሰዱ ወይ ብስም ናይ መንግስቲ ምስ ተኸለለ፡ ነቲ ዝተረፈ ድማ ገንዘብ ንዘለዎም መሻርኽቲ ሰብ-ስልጣን ህግደፍ ክዕደል ንርእዮ ኣለና። ብፍላይ ስፍሕ ዝበለ፡ ጽቡቕ ፍረ ዝህብ መሬት ዝውንና ዓድታት ከሲረን ኢየን። መሬተን ህግደፍ ባዕሉ ወሲዱዎ፡ ንሰብ ገንዘብ ተሸይጡ ወይ ክልቲኦም ብሽርክነት ይጥቀሙሉ ኣለዉ። በዚ ከኣ ኢየ “ህግደፍ ብርስት ዋንነት መሬት ዘረጋግጸ ስርዓት ኢዩ” ዝብል ዘለኹ። ሕጂ`ውን ዝውንኖ መሬት ዘይብሉ ህዝቢ፡ ርስቲ ኣቦታቱን ኣቦሓጎታቱን ዝተሓድገ ወለዶ፡ ነታ ጥራይ ኢዱ ዘትረፈቶ ሃገር ገዲፉዋ ክኸይድ እምበር ካልእ ኣማራጺ ኣይረኸበን። መወዳእትኡ ግን ኣበይ ኢዩ?

ኣብ መደምደምታ ክብሎ ዝደሊ፡ ኣብዛ ናይ ህግደፍ ኤርትራ፡ ሰብ ነብሱ ክውንን ዓቕሚ የብሉን። ክብሩ፡ መሰሉ፡ ናጽነቱን ስብኣዊ መንነቱን (personality) ተሓዲጉ ኢዩ። እታ እንኮ ምስ መቦቆል ዓዱን መንነቱን እተተኣሳስሮ፡ ዝወርሳን ዘውርሳን መሬት`ውን ተሓዲጉ ኢዩ። ህግደፍ ናጽነት ሰባት ምስ ወነ ከኣ ኢዩ፡ ናይ ነብሲ-ወከፍ ሰብ ጉልበትን ፍረ-ረሃጽን ክውንን ዝከኣለ። መሬቶም ጥራይ ዘይኮነ፡ ነቶም

አብቲ መሬት ዝነብሩ ሰባት`ውን ዝወነነ ስርዓት ግን በቲ ዝተሓተ ደረጃ መብራህትን ማይን`ውን ክቕርብ ኣይከኣለን። በዚ ከኣ ኢየ “ኤርትራ ኩለንተናዊ ብርሰት ዝረኣየላ ሃገር ኢያ” ዝብል ዘለኹ።

. . . . . ይ ቕ ጽ ል
. . . . .

ታደሰ ኪዳነ
በርሚንግሃምን ፊ
6 መጋቢት 2017